

LOKALNI RADIO, VIBRACIJA MALE SREDINE

Nenad Novaković¹
Svetlana Dušanić – Gačić²

SAŽETAK

Lokalni radio je oduvije odražavao kako diše neka manja sredina. Lokalne zajednice su se utr- kivale koja će imati bolje lokalne novine, radio stanicu, biltene,... a sve to u okviru informativ- nih centara. Lokalni radio je postao rasadnik kadrova za sve druge medije, škola novinarstva, trijaža ko je za posao ne samo radionovinara, a ko nije, ali centar svih događanja na lokalni i disperzor vijesti i zanimljivosti za druge medije u većim centrima. Cilj rada je prikazati kako su radio stanice postale generator događanja i predmet interesovanja. Dopisnici iz lokala su postali i sinonimi mjesta iz kojih izvještavaju i autoriteti kojima se vjeruje.

KLJUČNE RIJEČI: radio, dopisnici, frekvencija, privatizacija

LOCAL RADIO, SMALL ENVIRONMENT VIBRATION

SUMMARY

Local radio has always reflected how a small community breathes. Local communities compe- ted to have a better local newspaper, radio station, bulletins... and all within the information centers. Local radio has become a nursery for personnel for all other media, a school of jour- nalism, a triage of who is suitable for the job not only of radio journalists and who is not, but the center of all local events and a dispersal of news and interesting things for other media in larger centers. The aim of the work is to show how radio stations became a generator of events and an object of interest. Local correspondents have become synonymous with the places they report from and trusted authorities.

KEY WORDS: radio, correspondents, frequency, privatization

UVOD

Svako sredstvo masovnog komuniciranja koje izvorno koristi elektromagnetne radio talase za prenos audio signala (glas, zvuk, šum, tišina, muzika,...) od predajnika do prij- mnika, koji se prima i pruhvata samo čulom sluha, sa jasnim ciljem da informiše, obrazuje i zabavlja je radio. Riječ radio bukvalno znači kružno isijavanje elektromagnetnih talasa, latinski radius.

¹ Redovni profesor, Visoka škola „Banja Luka College“, nenad.novakovic@blc.edu.ba

² Vanredni profesor, Visoka škola „Banja Luka College“, svetlanadg@blc.edu.ba

„Kada slušam radio, živim u njemu. Lakše se udubim u radio nego u knjigu“, izjavio je neki sudionik radijske ankete. Moć radija da ljude dubinski uključi jeste u tome što ga slušaju mladi dok pišu zadaće, a i mnogi drugi koji uza se nose tranzistore ne bi li okruženi gomilama sebi stvorili privatni svijet“ (Makluan, 2008)

Radio je jedinstveni sistem radnji i postupaka koji funkcioniše po tačnom slijedu, sistemu :

- a) Redakcija-osmišljavanje programa, dnevna operativa, priprema i realizacija programa, uređivanje emisija, snimanje, montaža i postprodukcija priprema fono materijala za emitovanje;
- b) Studio - emitovanje živog ili snimljenog materijala, slanje prema predajniku finalnog radio proizvoda;
- c) Predajnik - Šta je radio-predajnik? Kratko, elektronski uređaj koji proizvodi, stvara visokofrekventne elektro-oscilacije, moduliše ih željenim, korisnim, potrebnim signalom koji nosi određene informacije, prilagođava, pojačava i preko antene za predaju šalje ih sferno ili usmjereno u otvoreni prostor. Predajnik se mora održavati, podešavati, kalibrirati da ne bi rasipao signal izvan dozvoljene frekvencije i iznad zacrtane, zakonom dozvoljene snage;
- d) Radio talasi-na Teslinjoj električnoj energiji Herc je otkrio elektromagnetne talase koji su bili preduslovi za stvaranje radija, a oni su krvotok radija, nosioci radio poruke od predajnika do prijemnika. Za radio talase je veoma važna talasna dužina i modulacija;
- e) Prijemnik- svaki onaj tehnički uređaj koji na određenoj frekvenciji može da primi i reprodukuje, raspakuje poruku koja je preko predajnika stigla i proslijeđena do slušaoca, uz tehničku mogućnost da bira koji sadržaj tog trenutka želi i hoće da sluša, kojom jačinom i bojom tona koji dolazi;
- f) Konzumenti programa-slušaoци svi oni do kojih dopire sa prijemnika signal, program koji konzument shodno svojim potrebama, željama i mogućnostima želi da sluša.

Fascinantno. Rođen je današnji radio?! To bi „prevedeno“ na razumljivi jezik značilo, bežični prenos i prepoznavanje komunikacionih signala elektromagnetnih talasa, čije su frekvencije obavezno niže od frekventnog spektra okom vidljive svjetlosti, (299,792.458 metara u sekundi) i koji se objedinjeni u svim pravcima, pravolinijski, bez fizičkih prepreka u 360 stepeni prostiru kroz vazdušni prostor. Razvijen je i UHF frekventni spektar sa FM modulacijom koji daje mogućnost većem broju radio signala da se istovremeno prostiru u eteru i da se ne sudaraju, ne ometaju i da „nose“ kvalitetan zvuk. Sada lako sročeno, ali dug i naporan put je trajao do ovog konačnog rješenja-savremenog radija.

Posmatrano sa pozicije novinara danas, pomalo je tužno da su razvoju medija, naročito na početcima, skoro pa ni u malom procentu nisu učestvovali novinari, pisci, već tehnologija, novi tehnološki izumi i rješenja. Radio se razvijao napredovao i došao do ovog današnjeg nivoa tehnološkog razvoja zahvaljujući isključivo tehnologiji i napretku nauke u odlaski tehnologija. Tek u drugoj fazi razvoja svakog medija učestvovali su novinari, kreativci programa i novine. Ne možemo sada zaboraviti osnovnu premisu, da su tehnologije i razvoj ljudske misli i potrebe uticale da se radio razvija brže od očekivanog, a sporije od željenog.

RADIO NA „NAŠIM PROSTORIMA“

Na prostorima jezičkog područja gdje se razumijemo bez prevoda, već 1923.godine naspram željezničke stanice u Rakovici, tada kod Beograda izgrađena, je prva zgrada namijenjena radiju, (prva namjenska zgrada za potrebe radija u Evropi) sa tri predajnika od kojih je jedan bio za radio-difuziju i za radio-telegrafiju, namijenjenu prije svega željeznici. Zato i ističemo i pojašnjavamo gdje je i zašto baš tu izgrađena zgrada radija koji je funkcionisao od 19.09.1924. do 1926.godine. Nepune dvije godine. Tek 1929.godine instaliran je radio centar u prilagođenom prostoru u ul.Kneza Mihajla br.42. u Beogradu, (bombardovanjem od avijacije Njemačke na početku Drugog svjetskog rata, 6.aprila 1941.godine pogođena je i zgrada Akademije nauka i ovaj studio), a emisiona tehnika je bila i dalje u Rakovici. Prema podacima uvaženog Dušana Đurića, „te godine (29.) je na području Radio Beograda bilo 19 270 prijemnika“, neočekivano mnogo ali i razlog više za postojanje radio stanice i programa.

Markoni, 3.avgusta 1904.godine pušta prvi radio bežični signal iz Italije na predajnik kod Bara u Crnoj Gori, brdo Volujica, koji će mornarica agresorske Austro-Ugarske 6.avgusta 1914.godine uništiti, da bi 8.novembra u današnjoj Podgorici bio postavljen novi, a već 1915. francuska firma TSF gradi u Nišu, za potrebe ratnih operacija stometersku antenu za uvezivanje Bukurešta sa Atinom. U oktobru je prilikom povlačenja vojske i naroda, prema jugu, predajnik demontiran i kod Kosovske Mitrovice uništen.

Prvi svjetski rat zaustavlja, razumljivo razvoj radija, zbog rata ali i straha da druga strana ne bi prisluškivala, što bi sigurno radila, političke, diplomatske, vojne i ratne planove operacija i najrazličitije informacije.

Radio Zagreb 15.maja 1926.počinje sa emitovanjem svog radio programa na Markovom trgu, Radio Ljubljana iste godine 28.oktobra, Radio Skoplje 27.janura 1941.godine, Radio Priština 1944. iz Prizrena i Prištine emituje program na srpskom i albanskom jeziku, 27.novembra 1944. na Cetinju, a od 1949. iz Titograda (Podgorice danas) emituje se program Radija Crne Gore, Radio Novi Sad 29.novembra 1949. godine emituje program na srpskom, slovačkom, mađarskom, rusinskom i rumunskom jeziku, a Radio Banjaluka 2.februara 1967.godine se pridružuje ovim radijskim velikanima.

Radio Rim ima svoj program od 1924. godine, Radio Tokio od 1925. godine, kao i Radio Moskva. Praktično, naša regija nije mnogo zaostajala za tada, naprednim svijetom. Naprotiv.

Osnovna odrednica svakog radija je frekvencija na kojoj radi, na kojoj se može pronaći na skali radija. Svi vlasnici radija žele da imaju frekvenciju negdje na sredini skale, da ne budi ni lijevo ni desno na krajevima, iz praktičnog razloga da budu lakše „pogođeni“ od onih slušalaca koji slučajno traže neki program na skali radija.

Radio talasi su elektromagnetni talasi koji isijavaju iz antene predajnika razkičite učestalosti. Frekvencija je broj ciklova u sekundi mjereno u Hercima. Kada glas sa radija kaže „ovdje Radio Republike Srpske, slušate nas na ultrakaratskim talasima 92,70 megaherca“ znate da je to predajnik sa Kozare koji radi na FM frekventnom opsegu, tj slušamo ga na frekvenciji od devedeset dva miliona i 700 000 oscilacija u jednoj sekundi. Ako smo dobro podesili frekvenciju taj signal vam daje dobar čist i jasan glas i muziku.

Radio predajnici koji emituju AM signal (danas ga je sve manje u Evropi, a u BiH, skora da ga niko i ne koristi), znači da se signal emituje u amplitudnoj modulaciji. Kada glas iz

studija najavi radi stanicu i kaže „Ovo je AM radio.....i slušate nas na 980 kiloherca“ praktični je to činjenica da taj signala vaš prijemnik prima u amplitudnoj modulaciji od 980 000 modulacija u sekundi.

Megaherc ima milion oscilacija u sekundi, a kiloherc 1 000. AM talas je mnogo stariji od FM i na amplitudama je počeo radio, da bi tek 1939. godine bila postavljena prva FM radio stanica. Ali ovaj talas je zaživio masovno tek u šestoj deceniji prošlog vijeka. Frekvencije dugih i srednjih talasa izražene su u (KHz) kilohercima, a na sve prisutnijoj UKT talasnoj dužini mjere se megahercima (MHz) i FM modulacijom. Danas prepoznajemo duge talase LF (148,5-283,5KHz), srednje talase MF (526,5-1606,5KHz) kratke, HF (5959-26100KHz u devet opsega) i ultrakratke radio talase VHF (87,5-108MHz) i on je danas najčešći opseg emitovanja programa.

Kratki talasi se mogu prostirati - čuti bukvalano, zavisno od snage na čitavoj zemljinoj kugli, ali su nečisti, skupi u proizvodnji i danas se sve manje koriste. Nekada je bila Radio Jugoslavija, koja je emitovala program na 13 jezika. Njeno emitovanje na kratkim talasima je počelo 8. marta 1936. godine na talasima Radio Beograda. Razvojem tehnologija i potreba da se pojača čujnost radija ova stanica je stalno povećavala svoju čujnost i izgrađivala predajnike u Beogradu, 1951. u Stublinama kod Obrenovca korišten je predajnik snage 100 kW, da bi 1967/68 izgrađen još jedan takav predajnik, a 1987. godine izgrađen je novi emisioni kratkotalasni centar Radio Jugoslavije u Jabanuši kod Bijeljine snage veće od 500 kW koju su emitovala četiri predajnika sa 43 antene. Rat u BiH bio je opravdan razlog da se dva predajnika demontiraju i presele u već postojeći centar Stubline, da bi to sve bilo razoreno 1999. godine prilikom NATO bombardovanja Jugoslavije. Srednji talas je bio veoma popularan i značajan za prelazak sa kratkog talasa i prelaz prema FM-u.

Srednji talas je veoma zahvalan, jeftiniji u proizvodnji od kratkih talasa, ima veliko prostiranje i dugo je korišten. Srednjetalasni predajnik Radio Banja Luke i Radija Republike Srpske (veliki antenski metalni sud i prostorija sa dva srednjetalasna predajnika proizvodnje Tesla i RIZ) se nalazio i sada nalazi u Dervišima, na izlasku iz Banja Luke prema Gradišci. Devedesetih godina se taj talas eksploatisao i imao je provjerenu čujnost čak u Hamburgu. Zbog teškog održavanja, zastarjelosti tehnologije i skuplje proizvodnje talasa u odnosu na sve prisutniji i popularniji, na UKT talas, na FM (frekventnoj modulaciji) brzo ga je zamijenio.

UKT talasi su danas „u modi“, jeftini su u proizvodnji i radio industrija i predajna tehnika je sada orjentisana na ovaj frekventni spektar jer je i zakonodavcu lakše da upravlja frekvenencijama i njihovom raspodjelom, a prije svega snagom predajnika. Nedostatak je što ovom signalu smetaju fizičke prepreke od predaje do prijemnika. I snaga se kreće od 100 Wati do neograničenosti, osim zakonske.

Važno je podvući da su vazdušni talasi, radio i TV, ali i sve ostale frekvencije (avio, pomorske, radio-amaterske, specijalne-policijske, vojne) prirodno dobro zajednice koje se mora zakonski i tehnički kontrolisati i planski koristiti i eksploatisati. Svaka država posebnu brigu poklanja podjeli korištenja prirodnih resursa, a u ovom slučaju radio frekvencija.

LOKALNI RADIO

Lokalni radio u našem posmatranju je onaj radio koji emituje program za određenu lokalnu zajednicu i limitiran je snagom predajnika. Druga polovina dvadesetog vijeka je

bio period „zlatnog doba“ radija na lokalnu na čitavom prostoru Balkana. Lokalne zajednice su se utrkiivale koja će imati bolje lokalne novine, radio stanicu, biltene,... a sve to u okviru informativnih centara. Opštine su finansirale iz vlastitih budžeta osnivanje, opremanje, održavanje, kadrove, sa jasnim ciljem da to budu megafoni njihovih postignutih rezultata rada i uspjeha.

„Lokalne stanice su obično nezavisne stanice koje su nastale iz želje da se radiofonski prenesu vesti i informacije iz lokalne sredine, sve ono što se nikada neće pojaviti u programu neke regionalne ili matične stanice. Istina ponekad one nastaju iz poznatog osjećaja „kada mogu oni zašto ne bismo mogli i mi“. Lokalne stanice često se pojavljuju kao deo misije javnog servisa koji ima obavezu i da opsluži lokalne zajednice omogućavajući im da čuju vesti o sebi i za sebe, kasnije obično dolazi do pojave komercijalnih, privatnih stanica i postupnog povlačenja javnog servisa iz tog prostora“, piše Luj Todorović razmatrajući radio kao medij u okviru medijskih industrija.

Lokalni radio je postao rasadnik kadrova za sve druge medije, škola novinarstva, trijaža ko je za posao ne samo radionovinar, a ko nije, ali centar svih događanja na lokalnu i disperzor vijesti i zanimljivosti za druge medije u većim centrima. Radio stanice su tada postale generator događanja i predmet interesovanja, a time je i njihova slušanost na lokalnom nivou bila bez konkurencije. Devedesetih godina prošlog vijeka lokalni radio preuzima pomalo nelogičnu ulogu da biva primjer najozbiljnijeg novinarstva, kritičkog promišljanja stvaranosti, izlaze sa temama iz lokalnog okvira nude drugačija razmišljanja od medija iz „centrala“ koji su bili pod jačim uticajem „visokih politika“ i na koje se obraćala veća pažnja. Ovdje govorimo generalno. Razlog za takvu mogućnost iskoraka lokalnih emitera vidimo u nestručnosti, povjerenju i nesnalaženju osnivača na lokalnu koji nisu pažnju obraćali na „krupne teme“ veće samo na ono što se njih ticalo. Tako su prije počeka građanskog rata u BiH bile registrovane 54 radio stanice lokalnog karaktera, od kojih je svaka prema svom etičkom i profesionalnom kodeksu odigrala ulogu u ovom građanskom ratu.

Ne možemo zaboraviti niti ulogu, naročito ranije lokalnog radija, koji je svakako gradio i dopisničku mrežu drugih medija iz tog mjesta, koji su imali logističku bazu u lokalnom radiju, a prisustvo tema i događaja iz te sredine i u drugim medijima je svakako velika zasluga lokalnih medija. Dopisnici iz lokalna su postali i sinonimi mjesta iz kojih izvještavaju i autoriteti kojima se vjeruje. Pomenućemo Branu Radulovića iz Prnjavora, Žarka Janjića iz Ljubinja, Ozrena Jorganića sa Ozrena, iz Modriče Vida Blagojevića,...

Zbog svoje infrastrukture u lokalnim zajednicama, posjedovanja legalnih frekvencija, kadrove i već pozicioniran rejting kod građana, lokalni radio je početkom ovog vijeka bio prvi prema interesovanju na skali privatizacije. Taj proces se nije pokazao kao koristan i bio je na štetu informisanja i radija. Lokalni radio je sa te pozicije procesom privatizacije prešao u kategoriju isključivo komercijalnog radija i izgubio sve one sadržaje koje je do tada imao. Informisanje na lokalnom nivou je najviše izgubilo jer se sada, u pravilu, novi vlasnici interesuju za profit, a ne za informisanje, programe iz kulture, obrazovanja, nauke, porodice, dječijih emisija i svih drugih složenih formata koji su se donedavno razvijali na lokalnom radiju sada nestaju. Taj prostor lokalnog informisanja nisu nikako nadomjestili novi vlasnici lokalnih emitera, niti neki drugi emiteri iz sfere nevladinog i neprofitnog segmenta, jer su njima svakako bile pristupačnije, jeftinije i neopterećene informacije preuzete sa raznih agencija, portala i mreža. Za lokalnu zajednicu nije bilo prostora niti interesovanja, osim za reklame i plaćene sadržaje. Lokalni radio je najčešće izgubio tu svoju aromu, šarm,

prepoznatljivost sredine gdje postoji. Poneki su iz pomodarskih razloga bježali sa lokala, prikazujući se većim od BBC zaboravljajući da su tako mali i tim činom nebitni bilo kome.

Radio javni servis, zamišljen kao servis za građane, od njih financiran i trebao bi njima i da odgovara za svoj rad i poslovanje, morao bi da svojim signalom pokriva cjelokupnu teritoriju, vodeć računa o izbalansiranom informisanju, nezavisni od ekonomskih, političkih i svih drugih uticaja moći. Profesionalnost najvišeg nivoa, etičnost, dosljednost, principijelnost, demokratičnost, pravednost, sloboda govora, pluralizam informacija, jednakost svih građana, tolerancija, multikulturalizam, bavljenje javnim interesom, ljudska prava, slobodno i osmišljeno novinarstvo,.... sve su to odlike koje bi morale da stoje uz odrednicu radio javni servis.

I nije to nikakav izum ovog vijeka. Još 1926.godine Radio BBC je Kraljevskom poveljom od privatnog radija osnovanog 1922.godine, postao javni servis, kasnije velika korporacija. Cilj je bio da se u i kriz informisanje njeguje javni interes građana države.

„Radio ubrzava informacije, što omogućuje ubrzanje i u drugim medijima. U svakom slučaju, on svijet smanjuje na veličinu sela, i stvara nezasićene seoske sklonosti ogovaranju, glasinama i osobnoj pakosti. Ali, iako smanjuje svijet na seoske dimenzije, radio ne homogenizira seoske krajeve. Naprotiv. Mekluan svakako u svojim razmatranjima o medijima radio favorizuje kao medij koji nenametljivo i istrajno svijet svodi na onaj prostor koji njegov glas može da „kontrolira“. Javni radio-servis ima, kako najveći broj teoretičara medija smatra, nekoliko nezaobilaznih uloga, obaveza, karakteristika:

- nezavisnost u odnosu na vlasti i komercijalne interese,
- pokrivenost dobrim radio-signalom čitave teritorije države ili precizno onog područja sa koga se prikuplja radio-pretplata,
- njegovanje nacionalnog identiteta i kulture,
- informiše, obrazuje, sadrži program kulturno-kulturološkog i umjetničkog nivoa, edukacije, svakovrsne tolerancije i demokratičnosti, nepristrasnosti i etičnosti,
- kvalitet, raznovrsnost, sadržajnost i pokrivenost programom svih oblasti stvaranja i rada (društvo, kultura, obrazovanje, sport, međunarodna događanja,...)
- finansiranje iz dohotka građana, putem pretplate, ali i uz odgovornost i obaveznost prema tim građanima

U različitim društvima i političkim uređenjima tretman javnih servisa se različito shvaća i organizuje. Naročito se to poslednjih decenija odnosi na javnu pretplatu kao obavezu. U Evropi, a posebno u državama bivše SFRJ, se još pretplata za elektronske medija smatra zakonskom obaveznom i potrebnom da bi mogli da ispune sve predviđene i postavljene obaveze prema građanima. U SAD, a i u Velikoj Britaniji, kao i u većini drugih oblasti, samo onaj proizvod koji ima svog kupca ima smisla da postoji. Smatraju da se unaprijed, kao što je radio i tv pretplata, ne može i nije opravdano uvoditi i postojati. Komercijalizacija svega i to je postulat opstajanja i rada radija u tim zajednicama. Na „našim“ prostorima javni radio servis se uljuljkao i bez velikih inicijativnosti, inovacija i uvođenja novih sadržaja oslanjao se na petplatu od građana kao siguran prihod za plate ne ulažući u kadrove, infrastrukturu i opremu kako bi mogao da razvije profesionalne, nezavisne, održive programe ili dijelove programa rasterećućih ideologija i uticaja partija na vlasti.

Razne međunarodne i nacionalne rezolucije, konvencije, odluke, bavile su se javnim servisima, ali je i dalje ostala dilema javni servis u nekom našem obliku u vlasništvu države

ili komercijalni radio? Dilemu rješavam stavom: dobar, pošten, etičan i profesionalan radio je samo radio koji nam treba i koji ima budućnost.

VODITELJ-AROMA SVAKOG RADIO PROGRAMA

Radio kao svoju veliku prednost nudi program uživo-vođeni program, koji daje tu čar radiju: brzinu, živahnost, improvizaciju, atraktivnost, domišljatost, interakcija voditelja sa slušaocima i gostima, dobra muzika prema želji možda gosta ili slušaoca, daju programu tu radijsku sugestivnost, prisnost, prepoznavanje. Dobar i prepoznatljiv glas voditelja je imidž tog dijela programa ili radija. Kultne radio emisije bile su emisije voditelja, glasa koji čujemo. Jutarnji program Radio Banja Luke i Radija Republike Srpske bio je prepoznatljiv po glasu Jadranke Mudrenović, nekada kulturna emisija Radio Sarajeva „Selo veselo“ identifikovalo se sa urednikom i voditeljem Zlatkom Prlendom, ili recimo na istom radiju prepoznatljivi glasovi Envera Šedinlije, Zorana Kapetanovića ili recimo vrsnih dopisnika koji su se izborili za svoje mjesto u svim emisijama i žanrovima na radiju Sarajevu u Radio Banja Luci: Nedeljko Sančanin, Gojko Šerbula, Žarko Šarić,....

Studio je ona radna soba svakog voditelja spikera, urednika, komentatora, bez čega nema radija, nema programa. Nudimo vam dvoje varijante mogućeg radio studija i kakav će da bude zavisi od radija, programa, emisije i mogućnosti i potreba produkcije.

Različiti su pristupi u teoriji šta je voditelj i kako treba da „radi“?! Mnogo ili malo da priča, zabavan ili ozbiljan, ličan ili hladan, sa emocijom ili bez emocija, ravan i bezizražaja ili napadan i pretemperamentan, glasan ili tih, spor ili brz u izgovoru, prilagođen nivoo vođenja koji odgovara karakteru emisije i programa kome ne namijenjen, ohol ili gord,.....Jasno je jedno: voditelj na radiju mora biti jedan od nas. Da se poistovijetimo, da se sa njim identifikujemo, da mu vjerujemo, da se sa njim smijemo i plaćemo bez stida i srama da ga smatramo svojim i da i mi kao slušaoci primjećujemo njegovo raspoloženje i odnos prema programu. Danas bez prepoznatljivih voditelja koji nose dijelove programa radija nema savremenog radija u svim žanrovima, oblastima i vremenima emitovanja. Dobar voditelj će i od lošijeg radio termina emitovanja emisije napraviti „svoju priču“ koja će biti „prodana“ - slušana.

Prenos najrazličitijih događaja uživo, uz komentare stručnjaka iz tih oblasti, ako je potrebno, kao što su sportska događanja, prenosi vjerskih i događaja iz kulture, političkih manifestacija, prirodnih nepogoda i katastrofa,..... daju tu živahnost programu, njegovu autentičnost i aktuelnost. Ko se ne sjeća legendarnih prenosa utakmica Mladena Delića, Mirka Kamenjaševića, Milke Babović, Rade Markovića,....?

Muzika i muzički programi su najzastupljeniji dio cjelodnevnog radio programa, bar kod radija u našem regionu. Istina ima i onih radio stanica čiji je kompletan emitovani program govorni i na njima se muzika ne emituje. Ipak znamo da se radio frekvencije biraju po tipu muzike koju emituju. Ozbiljne radio stanice imaju muzičke urednike koji svojim znanjem muzičkih sadržaja boje kompletan imidž radija. Zna se koja muzika na osmišljenom programu radija može da se emituje u jutarnjem programu, a koja u večernjem. Koja će muzika biti emitovana, u koje vrijeme koji žanrovi koliko vremenski zavisi od programske orijentacije i muzičkog urednika.

Preuzeti programi od drugih radio stanica su uobičajeni i danas u vrijeme uobičajenih komunikacija preuzimanje sadržaja drugih emitera je postalo normalno. Prvo se

programski ukaže interes i potreba da se neki dio programa preuzme (prenos značajnog sportskog događaja, Olimpijske igre ili neko značajno takmičenje), prenos vjerskih svetkovina, (Liturgije za Božić iz Moskve), kulturnih događaja, (koncert Bečke filharmonije za Novu godinu), značajnih političkih događaja (sjednice Savjeta bezbjednosti UN,)....Preuzeti programi i programski sadržaji mogu biti emitovani odloženo ili u realnom vremenu, ali u svakom slučaju mora se postići dogovor, ili kupovina tog dijela programa koji želimo emitovati sa vlasnikom, nosiocem prava, proizvođačem programa. Ti programi, naročito sportski znaju biti po cijeni nedostižni za male i nedovoljno finansijski jake radio stanice. Kod specijalnih prenosa uživo, ako nemamo voditelja, novinara koji je specijalista za tu oblast, poželjno je u studio pozvati gosta, znalca iz te oblasti koji bi karakteristične detalje prenosa komentarisao, pojašnjavao, obrazlagao slušaocima.

BENEFITI KOJE PRUŽA RADIO DANAS

Pojava Interneta i društvenih mreža, kod nekih teoretičara se smatrala velikom opasnosti za radio. A ovaj medij se odmah snašao i pronašao ješ jednu šansu: internet-radio, bez skupih predajnika koje treba instalirati na pogodnom mjestu snabdjevati signalom do predajnika i električnom energijom, održavati i čuvati infrastrukturu, remontovati, baždariti,... Tako je još jedan novi tehnološki izum kao opasnost postao prednost širenja i prisustva radio programa u eteru. Radijska sveprisutnost, brzina prenosa događaja i svih informacija i sekundarnost su velike prednosti ovog medija.

„Radio na većinu ljudi djeluje prisno, osobno, nudeći svijet neizgovorene komunikacije između autora-spikera i slušatelja. To je neposredno obilježje radija. Osobni doživljaj. Podsvjesne radijske dubine nabijene su odzvanjajućim odjecima plemenskih truba i drevnih bubljeva. To je urođeno prirodi tog medija, njegovoj moći da od psihe i društva napravi jednu komoru za jeku. Scenaristi, uz nekoliko iznimaka, zamenaruju tu rezonantnu dimenziju radija“, komentariše Mekluan i zaključuje „da je Hitler uopće postao politička ličnost, izravna je posledica radija i sustava razglasa“. Značaj, moć i uloga radija od njegovor nastanka do danas je bila u različitim periodima velika, ali upotrijebljena i zloupotrijebljena.

Kablovski operateri su radio signal, kao manje“težak“ pakovali u ponudu sa tv signalom kao dodatnu i time dali još jedan kvalitet primanja radio signala na svakom mjestu, sada i na tv prijemnicima, pored ostalog. Satelitski programi su radio signal poslali na svaki dio planete, tako da su to komunikacijski benefiti koji su samo donedavno bili nezamislivi.

Mobilna telefonija i mobilni uređaji i računari, ali i moćni radio-uređaji u svim prevoznim sredstvima, danas su najčešći nekadašnji tranzistori, radio-prijemnici. Ne treba baš paziti kada će se isprazniti baterije koje se moraju zamijeniti i kupiti nove, ne moraju se imati dva i više uređaja, (dovoljan je jedan: telefon ili računar), signal je kvalitetan i najčešće dostupan na svakom metru planete na nekoj od mogućih frekvencija i talasa.

Prijemnik, koji je danas lako prenosiv, lagan i lak za rukovanje, u ruku i na svakom mjestu na planeti Zemlji moći ćete da identifikujete neki radio signal i da čujete glas ili muziku bez plaćanja, ili bilo kakvih predradnji. Ovo je pred kraj devetnaestog vijeka jasno izgovorio Nikola Tesla. Uz slušanje radio-programa, zato što ne angažuju i ostala čula, mogu se obavljati i razni drugi poslovi: voziti auto, raditi u kuhinji, čitati, učiti, obavljati sve one poslove koje radio ne ometa. Mogli bi reći da radio popunjava taj prostor sa svojom bojom

i zvukom koji nas ne opterećuje. Njeguje i podstiče intimnost uz prepoznavanje potreba i prilagođavanja slušaocu, osluškuje reakciju i ispunjava želje i potrebe.

Radio, kao najbrži i najagilniji tradicionalni mediji, može sa lakoćom da se bori sa događajima, vremenom i tehnikom proizvodnje programa sa svim drugim medijima. Otvorenost programa, mogućnost istovremenog praćenja događaja i realnom vremenu, lakog prilagođavanja programa događajima i potrebama konzumenata su benefiti koji danas radio održavaju „u životu“.

ZAKLJUČAK

Razvojem radija i zakonodavne legislative i uređenja frekventnog spektra, a prije svega napredovanjem radio i prenosne tehnike radio postaje potreba, obaveza, ali i ozbiljan posao, biznis. Na prostoru SFRJ velika pažnja se pokalanjala razvoju mreže lokalnih radio stanica sa osloncem na republičke radio stanice oformljene u svim glavnim gradovima šest republika i dvije pokrajine. Tada je uticaj i značaj radio-programa bio ogroman jer je razučena mreža jakih pradajnika na srednjem i uk talasu bio dobro isplaniran i pokrivena je bila cijele teritorija države. Kada se tome doda i veoma snažni predajnik Radio Jugoslavije kod Bijeljine koji je program emitovao na katkim talasima i mogao se čuti na čitavoj planeti, jasno je da je država bila i te kako zainteresovana za razvoj, ali i kontrolu medija, a radija posebno u to vrijeme kao veoma uticajnog i prisutnog medija kod svih slojeva društva i u svim sredinama. Radio Tirana je možda najduže ostala vjerna kratkim talasima jer je politička elita željele da preko moćnog radio talasa i propagandno-agitatorskog programa bude vidljiva i izvan granica zatvorene zemlje.

Radio nosi još jednu značajnu istorijsku karakteristiku, jer se smatra prvim globalnim medijem koje prešao državne međe, jezičke barijere i u realnom vremenu slobodno ponudio svoj program. Radio je imajući u vidu značaj i moć ne mali broj puta bio upotrijebljen ali i zloupotrijebljen od strane različitih vlasti za propagandu svojih ideologija i politika.

Tridesetih godina Radio Moskva emituje propagandni program namijenjen prije svega inostranstvu za plasiranje nove ideologije, Italija i Njemačka radi pripreme za Drugi svjetski rat tridesetih i četrdesetih godina fašističku ideologiju neskriveno propagiraju, dok Radio Tokio svoj propagandni program usmjerava prema Kini. Kome je i za koga namijenjen program Radio Vatikana, ili recimo BBC na arapskom jeziku četrdesetih godina za Srednji Istok ili program tog servisa u nekim godinama i na čak 40 jezika? Brinuli su sigurno o položaju i obrazovanju tog stanovništva!? Širili su propagandu i ekspanzionističko- okupatorsku politiku režima za koji su radili svi nabrojani radio programi. Ne možemo ne pomenuti značaj, funkciji u moć radija u građanskom ratu u SFRJ devedesetih godina. Radio se bez struje slušao „na baterije“ u domovima, u rovovima, u vozovima i na svim okupljanjima gdje se mogao čuti i gdje nije bio dostupan tv signal ili nije bilo tv prijemnika. O informisanju i propagandi tih ratnih godina i udjelu radio programa u tome potrebna je kompletna studija.

„Mediji su i dalje primarno sredstvo prenošenja infomacija, a često i postojećih vrednosti u okviru zajednica. Prema podacima Evropske komisije procenjuje se da pristup televiziji ima 98 odsto domaćinstava. Evropljani svakodnevno „gledaju“ televiziju najmanje 200 minuta, pored čitanja novina, slušanja radija i gledanja filmova. Poput mnogih društava

Evropa danas ulazi u svet igara, veb-blogova, videa na zahtev i digitalizacije informacionih platformi“, ističe Ričard Ruk, pišući o evropskim medijima u digitalnom dobu.

Na sreću, mnogo je više primjera gdje je radio bio u funkciji čovjeka i čovječnosti i zato je opstao i napreduje dalje.

LITERATURA

1. Stjuart Prajs, „Izučavanje medija“, Clio, Beograd , 2011.god.
2. Miloš Babić, Uvod u medije i komunikacije, Besjeda i IUT, Banja Luka-Travnik, 2015.god. „Radio“ Dubravka Valić Nedeljković,
3. Marshall McLuhan, „Razumijevanje medija“,Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb,2008. god.
4. Đozef Tjurou, „Mediji danas“II knjiga, Clio, Beograd, 2013.god.
5. Aleksandar Luj Todorović, „Medijske industrije“,Clio, Beograd 2020.god.
6. Miroljub Radojković, Branimir Stojković, „Informaciono komunikacioni sistemi“, Clio, Beograd,2009.god.
7. Boban Tomić, „Uvod u medije“Čigoja štampa, Beograd 2012.god.
8. Dušan Đurić, „Novinarska enciklopedija“, BMG, Beograd, 1997.god.
9. Anatomija radija, priređivač Nikola Maričić, RDU RTS-RADIO BEOGRAD, Beograd, 2007.god.
10. Danica Aćimović, „Radio i televizija“ CEKOM books, Novi Sad,2008.god.
11. Vedada Baraković,Mirza Mahmutović, „Osnovi radijskog novinarstva“ OFF-SET, Tuzla2013.god.
12. Lana Hudeček,Milica Mihaljević, „Jezik medija“, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2009.god.
13. Tijana Vukić, „Od novinara do novinarstva“, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Golden marketing-Tehnička knjiga, Pula-Zagreb, 2017.god.